

e-ISSN: 2630-6417

International Journal of
Social, Humanities and
Administrative Sciences
(JOSHAS JOURNAL)

Vol: 8 Issue: 56
Year: 2022 September
Pp: 1127-1134

Arrival
05 August 2022
Published
30 September 2022

Article ID
64450
Article Serial Number
08

DOI NUMBER
<http://dx.doi.org/10.29228/JOSHAS.64450>

How to Cite This Article
Savçin, E. B., Demirarslan, D.
& Kanacı, A. (2022).

"Disiplinlerarası Yaklaşım
Olarak Gerçeküstücülük ve
Gerçeküstücü Nesne",
Journal of Social, Humanities
and Administrative Sciences,
8(56):1127-1134

International Journal of Social,
Humanities and Administrative Sciences
is licensed under a Creative Commons
Attribution-NonCommercial 4.0
International License.
This journal is an open access, peer-
reviewed international journal.

Disiplinlerarası Yaklaşım Olarak Gerçeküstücülük ve Gerçeküstücü Nesne

As an Interdisciplinary Approach Surrealism and Surrealist Object

Emine Begüm Savçin Deniz Demirarslan Armend Kanacı

Arş. Gör. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, Kocaeli, Türkiye
Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, Kocaeli, Türkiye
Yüksek Lisans Öğrencisi., Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İç Mimarlık Anasanat Dalı, Kocaeli, Türkiye

ÖZET

Sanat yazının icadından önce bir dil olarak kullanılmış olsa da geçmişten günümüze üzerine yüklenen ve içerdiği anlam çok daha derindir. Sanat tarihi verilerine göre en eski sanat biçimi olan resim ve sonrasında heykel sanatı, eser sahipleri için bir sanat eseri olmaktan ziyade ihtiyaçlar doğrultusunda meydana getirilmiş nesnelere ve görsellerdir. Zaman içerisinde zanaatkarlar sanatçı olmuş, sanat eserleri içerik ve biçim olarak ifade ettiği düşünceye, tavır ve hareket doğrultusunda yönlendirilmiştir. Bilim ve teknolojinin ilerlemesiyle birlikte sanatçının esin kaynakları, kullandığı yöntem ve malzemeler de değişmiş, gelişmiştir. Bu sanat akımı içerisinde bir bilim dalı olan psikolojik analiz yönteminin, eser üretimiyle birlikte gerçeküstücü nesne tasarımı da kullanımı yer almaktadır. Makale kapsamında bir döneme ağırlığını koyan ve etkilerini birçok alanda hissedilen "Gerçeküstücülük" çalışılmıştır. Araştırmada bu hipnoz, halüsinasyonla birlikte otomatizm, oneirik ve baskı tekniği olarak dekalkomani araştırılmış, etnografîce bakış olarak fotoğraf ve egzotik maskelere de yer verilmiştir. Çalışmanın amacı, gerçeküstücülerin eser üretimlerinde kullandıkları disiplinlerarası yaklaşım olarak yararlandıkları bilim dalları ve yöntemleri inceleyerek gelecek araştırmacılara katkı sağlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Gerçeküstücülük, Gerçeküstücü Nesne, Salvador Dali, Disiplinlerarasılık

ABSTRACT

Although art was used as a language before the invention of writing, the meaning that has been loaded and included from the past to the present is much deeper. According to the data of art history, painting, which is the oldest art form, and later sculpture, were objects and visuals created in line with needs rather than being a work of art for the owners. Over time, craftsmen became artists, and works of art were oriented in the direction of thought, attitude and action expressed in terms of content and form. With the advancement of science and technology, the artist's sources of inspiration, and the methods and materials he used have also changed and developed. In this art movement, there is the use of the psychological analysis method, a branch of science, in surrealistic object design and the production of works. Within the scope of the article, "Surrealism", which weighs on a period and whose effects are felt in many areas, has been studied. In the research, this hypnosis, automatism with hallucination, decalcomania as a print technique and oneirik were investigated, and photography and exotic masks were also included as an ethnographic view. The study aims to contribute to future researchers by examining surrealists' disciplines and methods as an interdisciplinary approach in their production.

Keywords: Surrealism, Surrealist Object, Salvador Dali, Interdisciplinary

1. GİRİŞ

İnsanoğlunun mağarada yaşadığı günden beri kullandığı en önemli iletişim aracı resim olmuştur. Sanatın evrensel dilini ustaca kullanan insan, rönesansla birlikte resim ve heykel sanatında yetişmiş ustaların kullandıkları malzeme, teknikle beraber temadaki değişikliklerin de yüzyıllar içerisinde katlanarak artmış olduğunu, tarih yazınlarından anlamaktayız. Sanatın tarihine baktığımız zaman bu artışın nedenini on dokuzuncu yüzyılın yarısından itibaren yirminci yüzyılın içerisinde sanat akımlarında yaşanan patlamadan anlıyoruz. Sanatçının sanat pratiğini etkileyen en önemli dinamiklerden birinin de yaşanan travmaların etkisidir. Sanat akımlarının ortaya çıktıkları dönem içerisinde yaşanan toplumsal ya da sanatçıların yaşadığı trajedik olayların katkısı büyüktür.

Dünya tarihine baktığımız zaman birinci ve ikinci dünya savaşı arası ard arda Realizm ve sonrası da Empresyonizm ve devamında Fovizm, Ekspresyonizm, Kübizm, Fütürizm, Konstruktivizm, Süprematizm ve Dada'nın ortaya çıkışıyla sanat ve sanatta ifade, rönesanstan o güne kadar bambaşka bir biçim aldığını da söyleyebiliriz. Sürealizme esin kaynağı olan Dada'nın yanı sıra batılı olmayan kültürlerle ilişkisi, grupta yer alan André Breton, Louis Aragon, Wolfgang Paalen ve Max Ernst gibi sanatçılar vasıtasıyla gerçekleşir. Papua Yeni Gine, Solomon Adaları, Paskalya Adası ve Amerika'nın Kuzeybatı Sahili'nden Okyanus ve Pasifik'ten maskeler, kabartmalar ve figürlerin toplanmalarıyla 1920'lerin başlarında, Batılı olmayan halkların köleleştirilmesine karşı ilk isyan edenler arasında gerçeküstücülerin olmalarıydı. Bunu halkların boyun eğdirilme biçimlerinde bir miktar ılımlılık çağrısında bulunarak değil, sömürgeciliğin koşullarının radikal bir şekilde kınanması çağrısında bulunarak yapıyorlardı (Dorléac, 2006, s. 1).

Kullanılan bu nesnelerin gerçeküstücü hareket için derin önemini, Breton, "Sürrealizmin başlangıçtaki gelişimini, Okyanus sanatının gözlerimizde sahip olduğu baştan çıkarma ve büyüleme gücünden ayırlamaz.' Diyerek açıklıyordu (White, 2007, s. 2). Dadadan hareketle kullandıkları otomatizm, rüyaların yorumu ve ilişkisiz nesnelerin bir aradalığı ya da egzotik mask ve heykellerin, gerçeküstücülüğün temsili hakkındaki geniş perspektifiyle ilgili fikir kaynağı olmamızı da sağlar. Ayrıca, genel olarak baktığımız zaman akım, gerçekten de İkinci Dünya Savaşı sonrası eleştirel teorinin kaynaklarından birisiydi. Sigmund Freud, Ferdinand Saussure, Jacques Lacan ve Claude Levi-Strauss'un düşünceleri gerçeküstücülerin, hümanist ve hümanist olmayan bakış açıları arasında gidip gelmekteydi ve Avrupa gerçeküstücü hareketi, sanat, psikanaliz ve cinsellik, Pasifik'in çeşitli kültürleriyle kültürel alışverişi yoluyla dönüştürülmüştü (White, 2007, s. 1). Birbirinden farklı yöntem ve psikoloji, felsefe gibi bilim dalları yanı sıra, ready-made, baskı, kolaj teknikleriyle, nesne tasarımı, resim, heykel, sinema, mimarlık gibi sanat disiplinlerinden yararlanan gerçeküstücülük, sanat tarihinin en önemli ve etkili akımlarından biri olmuştur.

2. YÖNTEM

Araştırma, yöntem olarak nitel araştırma yöntemiyle yapılmıştır. Araştırma içerisinde çeşitli veri toplama teknikleriyle seçilen örnekler betimleme analiz yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Alan yazı çerçevesinde literatür çalışması yapılmış, yayın etiği dikkate alınmıştır. Metin içerisindeki alıntılar bilim etiğine uygun ve atıf kuralları doğrultusunda hareket edilmiştir. Ayrıca, İntihal programında taranan çalışmada kaynaklar, kaynakçada usule göre verilmiştir.

3. BULGULAR

Bu çalışma kapsamında sanat akımlarından biri olan Gerçeküstücülük akımı ile ilgili literatür çalışması yapılmış olup, bu kapsamda sanatçıların ürettikleri eserler ve birbirinden farklı psikanalitik yöntemler kullanarak tasarladıkları gerçeküstücü nesnelere irdelenmiştir.

3.1. Gerçeküstücülük

Gerçeküstücülük (Sürrealizm) akımı iki dünya savaşı arasında gelişen bir sanat akımıdır. Temelde sanat karşıtı olan dadacıların akılcılığı yadsıyan eserleri üzerinden meydana gelen bu akımın (Gerçeküstücülük, 2022) Fransa'daki sanatçıları tarafından mantıksız, rastlantısallık ilkelerine dayalı, akıldışı olan eserlerine yolculuk yapmak isteği hızla artıyordu (Krause, 2005, s. 101). Yüzyılın en etkili ve en önemli sanat hareketlerinden biri olan bu akım, Avrupa'nın hayata bakış açısını değiştirdi. Hatta sürreal, yani üst gerçeklik kelimesi günlük konuşma diline girdi (Ed. S.Farthing, 2012, s. 426).

Akımın ilk manifestosu 1924 yılında André Breton tarafından yazıldı. En önemli esin kaynakları Sigmund Freud'du. Freud, insanın kendi kendini aldatma duygusunu psikolojik çözüm yoluyla açıklamış ve bilinçliliğin gerisinde bilinçdışı eyleminin tüm bilinçli düşüncenin, bilinçdışının içeriğini oluşturan güdülerini örten bir saydam örtü niteliğinde olduğunu ileri sürmüştü (Hauser, 2006, s. 373). Freud'dan etkilenen Breton, bilinçdışının insanın gerçek dünyasının iz düşümü olduğu varsayımıyla, cinsel, sapkın imgeleri geliştirmek için otomatik yazı yöntemini kullanarak birkaç sürrealist sanatçıyla birlikte deneyler yaptı. İnsanın kendi kendini tanımasını ve çözümlemesini sağlayan deneylerde araç olarak sanatın kullanılmasıyla, sanatın yol gösterici tarafı da keşfetmiş oluyordu (Gerçeküstücülük, 2022).

Freud'un yüz yılın başında yüzyıla ait olacak olan mantıksızlıklarla uğraşmaya başladığı araştırma konuları; tutku, içgüdü ve düşlerdir (Hauser, 2006, s. 375) ve görünen dünyanın insanın bilinçdışında var olduğu ve bu dünya'nın halüsinasyon, düşler vasıtasıyla açığa çıkarılabileceği gerçeğiyle hem resim sanatında hem de diğer sanat dallarında ortak noktada buluşmuş olundu. Akıma öncülük eden sanatçıları arasında, Joan Miro, Max Ernst, René Magritte, Frido Kahlo ve Salvador Dali vardı. Dali, Gerçeküstücü sanatçıların arasına 1928 yılında katılmıştı. Dali resimlerinde, izleyiciye her türlü mantık dışı deneyim yaşatırken, kendisini düş fotoğrafçısı olarak tanımlamış, açıklanması imkânsız imajlar vasıtasıyla izleyiciyi nesnel dünyaya yabancılaştırmıştır (Klingsöhr-Leroy, 2004, s. 102). Gerçeküstücülerin kullandıkları bir başka teknik ise, dekalkomanidir. Sürrealist sanatçı Oscar Deminquez tarafından kâğıt üzerine alınan bir baskı tekniği (Görsel 13) pürüzsüz bir yüzeye boya sürülüp üzerine kâğıt, tuval v.b malzemelerin bastırılıp çekilmesiyle ortaya çıkan şeklin, sanat eseri gibi düzenlenip değerlendirilmesiyle birlikte gerçeküstücü mitos gerçekleşir. Bu, diğer resim ve baskı teknikleriyle ilişkili olan yeni teknik sanatçının bilinçli müdahalesi olmadan da gerçekleşemezdi. (Klingsöhr-Leroy, 2004, s. 24).

Görsel 13 Aslan-Bisiklet, Oscar Deminquez, Dekalkomani baskı tekniği Kağıt üzerine guaj boya, 1936
Kaynak: <http://www.thesurrealists.org/-scar-dom-nguez.html> 22.09.2021 16:35:00

Alman ressam, heykeltıraş, grafiker ve şair olan Max Ernst, Dada ve gerçeküstülüğün (sürrealizm) önemli temsilcilerinden biridir. Resim, baskı ve kolajlar yapan sanatçı sürekli birbirinden farklı teknikler kullanarak deneysel çalışmış, 1925 yılında nesne üzerine konulan kâğıt parçası üzerine kalem veya başka malzeme kullanılarak dokuyu kopyalama üzerine olan 'frotaj tekniği'ni bulmuştur (Max Ernst, 2015). Yalnızca kullanılan tekniklerde bir yenilik yoktur aynı zamanda bir kültüre ait olanın bu akımla sentezlenip temsili de yenidir. Amerikalı sanatçı Man Ray'in gerçeküstücülere iştiraki bir sergiyle gerçekleşir. Afrika sanatıyla ilk kez 1914'te Alfred Stieglitz'in 291 Galerisi'ndeki ufuk açıcı bir Afrika heykel sergisinde tanışan sanatçı, 1926'da çektiği Noire et blanche adlı fotoğrafı daha sonra Modernist fotoğrafçılığın simgesi olur (Grossman, W.& Bonnell, L., 2009, s. 72-81) .

Paris'teki Galerie Surréaliste Mart 1926'da düzenlenen 'Man Ray'in tabloları ve adalardan objeler' başlıklı sergiyle açılır ve sergide, Ray'in çalışmaları, Hawaii, Yeni Gine de dahil olmak üzere Pasifik bölgesi ülkelerinden sanatçıların bir dizi çalışmalarıyla yan yana getirilir (White, 2007, s. 2). Ray'in fotoğrafları, çağının ruhunu nasıl yakaladığına ve desteklediğine dair yeni bir bakış açısı sağlar. Afrika estetiğinin New York'ta ilk keşfinden daha sonra 1920'lerde ve 30'larda Paris'te yaptığı yenilikçi fotoğraflara kadar Afrika sanatının modernist bir sanat formu olarak Afrika sanatının yeni anlamlar kazanma şeklini gösterir (Grossman, W.& Bonnell, L., 2009). Man Ray'in 1930'larda bir Aztek doğum figürünün fotoğrafı, Sürrealizm'in Amerika'nın yerli sanatlarıyla ilişkisinin bir bölümüne tam anlamıyla ve mecazi olarak yeni bir ışık tutar (Grossman, 2008, s. 114) .

3.2. Gerçeküstücü Nesne

Modernizmle birlikte Gerçeküstücülük (Sürrealizm) akımı 1924 yılında André Breton'un Sürrealist manifesto yayınlamasıyla çıkış sağladı. Manifestoda insan mantığının insan üzerindeki hükmünü eleştirel bir dille bahsedilmiş, o'na göre baskıcı toplumların karşısına mantıkdışı kullanılarak yapılan bir çıkışla ancak dik durulabilirdi. Dolayısıyla Breton, düş gücünün derinliklerinde saklı duranı insan keşfettiği zaman, yüzeyde olanı aşabileceğinden bahseder. (Butler, 2013, s. 98-99) Gerçeküstücü akımının sanatsal üretimini üç temel kaynakla tanımlanır.

- ✓ Otomatizm.
- ✓ Rüyaların Yorumlanması.
- ✓ İlişkisiz nesnelerin yan yana gelmesi.

Daha öncesinde var olan Dada hareketinden ilhamla Otomatizm ve ready-made katkıda bulunur (Küçükler Daldaban, 2006, s. 26). Sözlük anlamı özdevinim olan Otomatizm, önyargı, ilke, kural olmaksızın bilinçsizce yapılan sanatsal çalışmadır. Özellikle gerçeküstücü sanatçılar tarafından sergilenen davranış biçimidir (Otomatizm, 2012). Bu saf otomatizmle birlikte sanatta yeni buluşların ortaya çıkışı; bedensel yorgunluğun, uyuşturucunun ve açlığın, düşlerin, akıl hastalarının bilim vasıtasıyla kullanımı sağlanır. Eugene Jolas, 1938 yılında yazdığı yazıda, gerçeküstücü akımı anlatmaktadır ve şu soruları sorar;

- ✓ *Son zamanlarda gördüğümüz en ilginç rüya ya da gündüz düşü ya da yarı uyanık bir anda beliren sanrı neydi?*
- ✓ *Ortak bilinçdışınızda hiç kadim mitler ya da semboller gözlemlediniz mi?*
- ✓ *Zihniniz geceleri yaşadığı deneyimleri ifade edebilmek için hiç farklı bir dile gereksinim duyduunuz mu? (Butler, 2013, s. 100)*

Luis Bunuél ve Salvador Dali birbirlerine anlattıkları rüya deneyimlerinden yola çıkarak birlikte çektikleri 'Bir Endülüs Köpeği' filmi onlar için tam bir gerçeküstücüdür. Ahşap bir çanta (Görsel 1.) etrafında şekillenen olaylar

dizisinde zaman ve mekân kavramı iç içe geçmiştir ve mantıksal olan burada yoktur (Görsel 2). Kendi kültürel geçmişini barındırmayan düş yansımalarının temel amacı şaşırtmaya yöneliktir. (Butler, 2013) Günlük yaşantısını yirmi iki saatini düşlerde geçirdiğini söyleyen Bunuél gibi Salvador Dali'nin de yaklaşımı benzer şekildedir (Klingsöhr-Leroy, 2004, s. 18). Hatta Dali, bir gün gittiği bir restorantta istakoz siparişi vermiş ve sonra pişmiş bir telefonun servis edildiğini görmediğini düşünmüştür. Ardından istakoz telefonu üreten sanatçı, eserden beş renkli altı da beyaz versiyon hazırlamıştır (Görsel 3), (Görsel 4) (Salvador Dali Arıyor, 2017). Dali amacının kargaşayı sistematize ederek gerçeklik dünyasını yok etmek olduğunu dile getirmiş ve resimlerinde kendi iç dünyasının sapkınlıklarını, fobilerini ve düşlerini keşfetmeğe amaç edinmiştir. 1931 yılında gerçeküstücü heykel fikrini tartışmaya açarak, nesnelere başka nesnelere kolajlayarak sıradan yeni nesnelere ürettiyordu. Bu nesnelere, pratik açıdan anlamsız fakat fantazilere ilham veren eserler olarak tanımlıyordu (Ed. S.Farthing, 2012, s. 429).

Gerçeküstücü nesne olarak tanımlanan tasarımlar için Dali, bilinçsiz edinimlerden gerçekleşen bu tasarımların hayaller üzerine temellenirken, mekanik olarak da işlevselleştirilmeye elverişli olduğunu söylüyordu (Batur, 2002, s. 340). Nesnenin “zihnin ve dış dünyanın rekabet eden gerçeklikleri arasında aracılık ettiği, ikisini diyalektik olarak uzlaştırdığı” anlaşıldı. Bu, bir rüya imgesinden doğan bir fikirdi, omurgası bozulmuş bir kitap ve kalın siyah yünden yapılmış sayfalar... Nesne, hayali bir nesne, estetik açıdan hoş, antropolojik veya etnografik bir örnek, bir adanmışlık nesnesi veya harikalar için bir katalizör olabilirdi; ya da bunların hepsi aynı anda. 1930'larda ve sonrasında sürrealist yayınlar ve sergiler aracılığıyla, bir araştırma noktası olarak nesne olağanüstü hale geldi. 1936 tarihlerinde Charles Ratton Gallery'de düzenlenen Sürrealist Nesnelere Sergisi, sürrealist nesneye odaklanmanın en iyi bilinen örneklerinden biri oldu (Davis, K. J., 2014, s.16) .

Görsel 1. Endülüs Köpeği, Salvador Dali, Louis Bunuél, 1928
Kaynak: <https://www.youtube.com/watch?v=Xck2g7QM5Ck>
1.08.2022 14:34:58

Görsel 2. Endülüs Köpeği, Salvador Dali, Louis Bunuél, 1928
Kaynak: <https://www.youtube.com/watch?v=Xck2g7QM5Ck>
1.08.2022 14:15:58

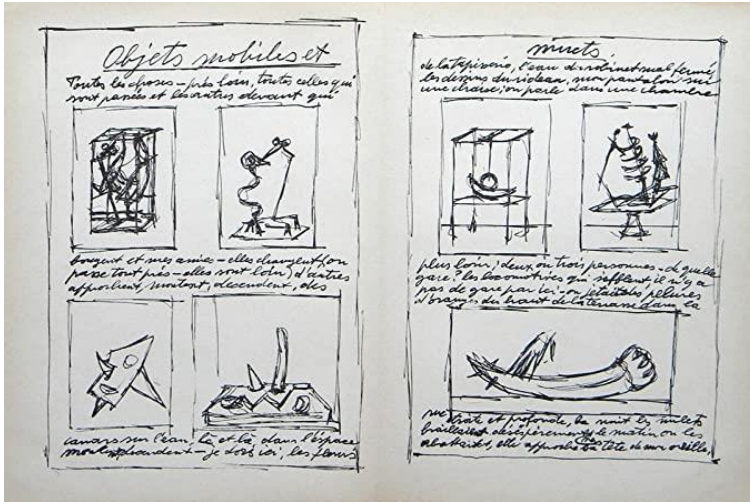

Görsel 3. Istakoz Telefon, Salvador Dali, 1936
Kaynak: <http://masadergi.com/istakoz-telefon-salvador-dali/>
Telephone 1.08.2021 15:32:56

Görsel 4. Istakoz Telefon, Salvador Dali, 1936
Kaynak: <https://en.artsdot.com/@/8XYVKC-Salvador-Dali-Lobster-1.08.2021>
1.08.2021 15:38:50

1929 yılında yayınlanan ikinci bildirgede Breton gündelik yaşamda kullanılan nesnelere simgesel yaşamlarının açığa çıkarılması üzerinde durur. 1936 yılında Paris'te açılan 'Nesnelere Gerçeküstücü Sergilenmesi' sergisiyle (Görsel 7) Gerçeküstücü sanatçılar, yarattıkları nesnelere izleyicilere sunarlar. Birbiriyle hiçbir ilgisi olmayan bu nesnelere herhangi bir düzenleme olmaksızın yan yana sergilenir (Klingsöhr-Leroy, 2004, s. 19). Bu sergide yer alan “Objets mobiles et muet, Nesnelere taşıma ve sessize alma” isimli eskizinde (Görsel 5) yer alan eserlerden biri de Alberto Giacometti'ye aittir. İsviçre asıllı olan sanatçı, Miro, Balhaus, Picasso gibi 1930-35 yılları arasında Gerçeküstüçülük akımına dahil olur ve (Alberto Giacometti, 2022) sergide, Salvador Dali'nin 'Afrodizyak Ceket'(Görsel 10) , Marcel Duchamp'ın 'Şişe Askılığı'(Görsel 11), Andre Breton'un (Görsel 8) 'Nesne Sandığı'(Görsel 9) isimli tasarımları yer alır.

Görsel 5. Objets mobiles et muet, Alberto Giacometti

Kaynak: <https://www.amazon.com/Alberto-Giacometti-original-lithograph-mobiles/dp/B00IZOAZT4>, 1.08.2022 13:31:59

Görsel 6. Askıya Alınmış Top, Alberto Giacometti, 1931

Kaynak: <https://exposition-virtuelle-71.websself.net/oeuvres-modernes> 15.09.2021 17:00:08

Görsel 7. Sürrealist Objeler Sergisi, Galeri Charles Ratton, Paris 1936

Kaynak: <https://tr.khanacademy.org/humanities/art-1010/dada-and-surrealism/xd974a79:surrealism/a/surrealist-exhibitions> 15.09.2021 17:28:32

Görsel 8. Nesne Sandığı, André Breton,1938

Kaynak: https://www.ubugallery.com/img/anon_5_wr_anonymous52.jpg

Kaynak: <https://szurrealizmus.wordpress.com/2020/08/17/dreamed-windows-1/> 17.09.2021 15:37:10

Görsel 9. Nesne Sandığı, André Breton,1938

Görsel 10. Afrodisyak Ceket, Salvador Dali, 1936

Kaynak: <https://fi.pinterest.com/pin/201465783315745908/>
15.09.2021 17:45:55

Görsel 11.Şişe Askılığı, Marcel Duchamp, 1914

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/371124825534545631/>
15.09.2021 17:35:57

Gerçeküstücülüğün yararlandığı bir diğer kaynak ise; Freud'un çalışmaları olan hipnoz ve halüsinasyon kullanımlarıdır. (Küçükler Daldaban, 2006, s. 26) Robert Desnos, René Crevel, Max Morise gibi aktör, yazar ve sanatçının bulunduğu bir grup araştırmacı 'hipnotik uyku'dalışı yapmışlardır. (Butler, 2013)

Görsel 12 Rüyada Uyanma Seansı, Sürrealist Sanatçı Grubu; Max Morise, Roger Vitrac, Jacques-André Boiffard, André Breton, Paul Éluard, Pierre Naville, Giorgio de Chirico, Philippe Soupault, Jacques Baron, Robert Desnos, Simone Kahn Breton.(1924)

Kaynak: <https://www.pinterest.fr/pin/410249847284976438/> 15.09.2021 14:59:15

Sanatçının yeni nesne yaratımı, oneirik fantazyasından çıkışlıdır. Oneirik, sözlük anlamı rüyaya benzeyen, rüyaya ait olan, düşsel olandır (Oneiric, 2022). Bu fantazyada sıradan herhangi bir nesneye yeni anlamlar yüklenir, 'gerçeküstücü nesne' ile mantık yıkılır (Küçükler Daldaban, 2006). Salvador Dali bu nesnelere için mekanikleştirilmeye elverişli olduklarını ayrıca bilinçsizce gerçekleştirilen eylemlerin düşler ve tasarımlarından üzerinden dönüştürülebilir olduklarını söyler. Dali, müzelerin nesnelere dolup taşacağını hatta bu yararsız nesnelere büyüklükleri ve kapladıkları hacim yüzünden çöllerde bu nesnelere için kuleler yapılacağını, zamanlar bu kulelerin

kapılarının yok olacağından ve musluklarında inek sütünün sürekli akacağından, kızgın kumun ise bu sütleri yutacağını söyler (Batur, 2002, s. 340).

André Breton ‘Gerçeküstücü nesne’ üretiminde tamamen düşsel olan nesnelerin somutlaştırılmasını amaç olmaktan ziyade araç olmasını tasladığını dile getirmiştir. Yalnızca ‘düş’ durumunda değil ‘uyanık’ olma durumunda da sanatçının nesnelleştirme isteğinin oluşumu Salvador Dali tarafından 1931 yılında sağlanmış olur (Batur, 2002, s. 341). Dali’nin yaratmış olduğu sembolik işlevli nesnelere ‘Dalinian Objects’ olarak bugün isimlendirilen bu nesnelere, uzun bacaklı filler, melekler, karıncalar, yumurta, eriyen saatler, salyangoz, ahşap strüktürler, dikenleri temizlenmiş deniz kestanesi, deniz kabuğunun dışındaki dikenlerle kaplı yüzeyi (dış yapısı), ekmece, çekmece, milo venüsü gibi nesnelere. Bu nesnelere her birinin sembolik anlamları vardır. Arnold Hauser’in Sanatın Toplumsal Tarihi isimli kitabında Gerçeküstüçülük akımının ilk olarak dil sorunu çevresinden ortaya çıktığını söyler. Mantık dışı olanı temel olan bu sanat akımının her ne kadar bünyesinde Dadacılar olsa da Dadaistlerin sanata yaklaşımlarından farklı olarak reddettikleri sanatın kurtulmasını beklemek ve psikanalitik yöntemle kendiliğinden ortaya çıkan fikirlerin, hiçbir şekilde estetik kaygı, mantık, ahlak olmaksızın oluşturulması ve bazen de tasarlanmasıdır (Hauser, 2006, s. 386).

Jung’un analitik psikoloji kuramının temelleri psikanaliz kuramının üzerine kurulu olduğu için id, ego ve süperegonun yerine bilinç, kişisel bilinçdışı ve kolektif bilinçdışı olarak üç boyutlu bir yapı kabul edilmiştir. Kişisel bilinçdışı bireyin oluşturduğu bir bilinçdışıyken, kolektif bilinçdışı ise, genler vasıtasıyla atalardan gelen ortak bir bilinçdışıdır (Jung, 2017, s. 17-18). Dolayısıyla Jung’a göre, kolektif bilinçdışı dinsel ritüellerde ve mitlerde kendisini gösterir. Bu doğrultuda, birbirinden farklı kültürlerin ortak özellikleri yalnızca kültürel etkileşimden meydana gelmez (Aktulum, 2021, s. 256), genler vasıtasıyla kitlelere aktarılan verilerin katkısı büyüktür. İnsanın doğuşuna uzanan arkaik belleğindeki peri, cadı, şeytan, büyücü gibi figürlerin tamamı birikerek ortak bilinçaltını oluşturur. Oluşan bu imgeler, yaratıcı bellek tarafından soğurularak insanlar tarafından üretilen en yetkin sanat eserlerine dönüşürler (Aktulum, 2021). Birçok sanat alanında etkisi gösteren arkaik bellek, sürrealist sanatçıların eser üretiminde sanat disiplini içerisinde gösterdikleri bilinçli tutumla farklılık yaratır. Freud’a hasta yatağında ziyarete giden Dali’ye, Freud bu tutumla ilgili görüşlerini şu sözleriyle aktarmıştır. “Sizin sanatınızda beni ilgilendiren bilinçdışı değil, bilinçtir” der. (Soby, J.T, 1946, s. 26) aktaran: (Hauser, 2006, s. 386).

4. SONUÇ

Araştırma içerisinde birbirinden farklı literatür kaynaklarından elde edilen görsel ve yazısal veriler kapsamında gerçeküstüçülük (sürrealizm), 1925 yılındaki bildirilerinde sürrealizmin, edebiyat değil devrim olduğunu ilan ederler. Bilim akılla gerçekleşirken, sanat ancak bilinçdışıyla gerçekleşir. Bu yaklaşımla gerçeküstüçüler, bilinçdışının derinliklerindeki şeyi yüzeye çıkarabilmek için aklın derinliklerindekiyi aramaya koyulurlar (Gombrich, 1986, s. 471). Freud’un psikanaliz yöntemlerinden faydalanan sanatçılar hayalde olma durumu içerisinde çalışmalarını sürdürdüler. Bilinçdışında gerçekleşen yolculuk ancak bilinç durumunda aksettirilebiliyordu. Psikoloji ve sanatın birlikte olduğu disiplinlerarası yaklaşımın en iyi örneklerinden biri olan Gerçeküstüçülük (sürrealizm) sonuç olarak, her ne durumda olursa olsun, gerçekleştirilen düşsel seyahatler iki dünya savaşı arasında peşinde birçok sanatçıyı sürüklemiş, üretilen gerçeküstücü eserler ve tasarlanan nesnelere, kendinden sonra gelen akımlara, sanatçılara, sinemacılara, edebiyatçılara, tasarımcılara ve de mimarlara esin kaynağı olmuş ve olmaya da devam etmektedir.

Bu makale ile “gerçeküstüçülük” disiplinlerarası yaklaşım açısından literatürel olarak derinlemesine araştırılmış ve psikolojik ve kültürel bağlantıları ortaya konulmuştur. Makalenin bu alanda çalışacak olan araştırmacılara bir kaynak olması hedeflenmektedir. Araştırmanın sınırlarının genişletilerek ikinci dünya savaşı sonrasında günümüze gerçeküstüçülük ve dijital sanat boyutlarında ilişkilendirilerek çalışılması konunun genişlemesine katkı sunacaktır.

KAYNAKÇA

1. Aktulum, K. (2021). *İmgelem Çözümlemesine Giriş*. Konya: Çizgi Kitabevi.
2. *Alberto Giacometti*. (2022, Mayıs 5). Vikipedi: https://tr.wikipedia.org/wiki/Alberto_Giacometti adresinden alındı
3. Batur, E. (Dü.). (2002). *Modernizmin Serüveni*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
4. Butler, C. (2013). *Modernizim*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
5. Dorléac, L. B. (2006, Kasım 23). *The Surrealist Appropriation of the Indigenous Arts*. Arts&Sociétés: <https://www.sciencespo.fr/artsetsocietes/en/archives/2473> adresinden alındı
6. Ed. S.Farthing. (2012). *Sanatın Tüm Öyküsü*. Hayalperest Yayınevi.

7. Gerçeküstücülük. (2022, Temmuz 12). Wikipedi: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Ger%C3%A7ek%C3%BCst%C3%BCc%C3%BC1%C3%BCk> adresinden alındı
8. Gombrich, E.H. (1986). *Sanatın Öyküsü*. Remzi Kitabevi.
9. Grossman, W. A. (2008). *Man Ray's lost and found photographs: Arts of the Americas in context*. Arizona State University Library: <https://keep.lib.asu.edu/items/127751/view> adresinden alındı
10. Grossman, W.& Bonnell, L. (2009). *Man Ray, African Art, and the Modernist Lens*. *african arts*, 42(3), 72-81. Artsandartists: <https://www.artsandartists.org/wordpress2019/wp-content/uploads/2018/07/AfricanArtsFinal.pdf> adresinden alındı
11. Hauser, A. (2006). *Sanatın Toplumsal Tarihi* (Cilt 2). Ankara: Deniz Kitabevi.
12. Jung, C. (2017). *Jung Psikolojisi*. Ankara: Yason Yayınları.
13. Klingsöhr-Leroy, C. (2004). *Gerçeküstücülük (Surrealizm)*. İstanbul: Taschen / Remzi Kitabevi.
14. Krausse, A.-C. (2005). *Rönesanstan Günümüze Resim Sanatının Öyküsü*. Literatür Yayıncılık.
15. Küçükler Daldaban, H. (2006). GERÇEKÜSTÜ RESMİN OLUŞUMUNUN NESNENİN DÖNÜŞÜMÜNE BAĞLI OLARAK İNCELENMESİ. *Yüksek Lisans Tezi*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü.
16. *Max Ernst*. (2015, Eylül 25). Tarih Bilimi: <https://www.tarhibilimi.gen.tr/max-ernst-1891-1976/> adresinden alındı
17. *Oneiric*. (2022). Sesli Sözlük: <https://www.seslisozluk.net/oneiric-nedir-ne-demek/> adresinden alındı
18. *Otomatizm*. (2012, Mayıs 7). Sanat Sözlüğü: <https://sanatsozlugum.blogspot.com/2012/05/otomatizm.html> adresinden alındı
19. *Salvador Dali Arıyor*. (2017, Mart 10). Masa Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi: <http://masadergi.com/istakoz-telefon-salvador-dali/> adresinden alındı
20. Soby, J.T. (1946). *Salvador Dali*.
21. White, A. (2007). *Terra Incognita: Surrealism and the Pacific Region*. Academia: https://www.academia.edu/2635571/_Terra_Incognita_Surrealism_and_the_Pacific_Region_ adresinden alındı.